

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2005-2006

22 juni 2006

ADVIES

– van de Raad voor Cultuur –

aangaande strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen

Vlaamse overheid

Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Cel Strategische Adviesraad

Arenbergstraat 9, 1000 Brussel

Tel.: 02 553 41 71 - Fax: 02 553 69 70

Aan de heer Norbert De Batselier
Voorzitter van het Vlaams Parlement
Leuvenseweg 27
1011 BRUSSEL

uw bericht van

uw kenmerk

ons kenmerk

bijlagen

AC/DG/ivr/drg/2006

1

vragen naar / e-mail

iris.vanriet@wvc.vlaanderen.be

grieta.denyter@wvc.vlaanderen.be

telefoonnummer

02/553 41 93

02/553 41 34

datum

21 juni 2006

Betreft: Advies inzake de strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen.

Geachte heer voorzitter,

De Raad voor Cultuur boog zich over de vraag die u namens de commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media stelde aangaande *strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen*. U gelieve het advies daaromtrent als bijlage te willen vinden.

De basisvoorwaarde voor een beleid om de cultuurcompetentie te verhogen, is volgens de Raad voor Cultuur het stimuleren van een goed algemeen cultureel klimaat, waarbij bij zoveel mogelijk mensen een gevoeligheid en interesse voor cultuur wordt opgewekt. Een beleid rond cultuurcompetentie moet bovendien het volledige register omvatten van het leren omgaan met waarden en normen en identificatie met een groep tot het op zoek gaan naar nieuwe verbanden en nieuwe uitingen. Dit mag echter niet leiden naar een gefragmenteerde operationele visie die zich tevreden stelt met het opsplitsen van geïsoleerde pedagogische of beleidsdoelen. Tegelijk moet een denken in competenties ook voldoende gedifferentieerd en gedetailleerd zijn. Cultuurcompetentie is immers een variabele in de levensloop, waarbij ook gender en etnisch-culturele afkomst hun invloed laten gelden.

Daarom vindt de raad het belangrijk dat er op meerdere sporen een beleid wordt ontwikkeld. In de eerste plaats moet er in de breedte, dat wil zeggen voor zoveel mogelijk mensen en op

zoveel mogelijk manieren, gewerkt worden. Daarnaast kan het nuttig zijn om een impulsbeleid te voeren om bepaalde doelgroepen of doelsectoren te bereiken.

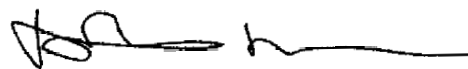
Daartoe wil de raad nu enkele terreinen naar voren schuiven waarop het beleid haar interventies om de cultuurcompetentie te verhogen, kan richten. Er moet volgens de raad gezocht worden naar maatregelen met een faciliterende invloed op het vlak van het thuismilieu, het onderwijs, het sociale netwerk, en de vrije tijd. Onvermijdelijk zal men over de grenzen tussen beleidsdomeinen en beleidsniveaus heen moeten gaan. De raad vindt het ook nuttig om goede voorbeelden uit het buitenland op te volgen.

Tot slot is het de wens van de raad te amenderen op het nieuwe decreet "lerarenopleiding", dat bij het departement Onderwijs in de maak is. De raad staat erop dat men ook daar aandacht heeft voor kunsteducatieve competenties. Er is een onvermijdelijke samenhang tussen de beleidsdomeinen Onderwijs en Cultuur, die op dit vlak te weinig met elkaar communiceren.

Met de meeste hoogachting,

Iris Van Riet
Secretaris Raad voor Cultuur

Bart De Baere
Voorzitter Raad voor Cultuur

cc de heer Bert Anciaux, Vlaams minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel
cc mevrouw Christine Claus, secretaris-generaal Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media

Samenvatting

Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement brengt de Raad voor Cultuur advies uit over strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen.

De raad vertrekt van het uitgangspunt dat zo gevarieerd en veelzijdig als het culturele aanbod in brede zin is, ook de strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen veelvuldig zijn. De raad ziet het in dit advies dan ook niet als zijn taak om alle mogelijke maatregelen en interventies op te sommen, maar wil wel denkrichtingen aanduiden.

De raad vindt het belangrijk dat er op meerdere sporen een beleid gevoerd wordt. **In de eerste plaats moeten er integraal, dlt wil zeggen voor zoveel mogelijk mensen en op zoveel mogelijk manieren, initiatieven genomen worden. Deze brede benadering blijft de belangrijkste opdracht van het cultuurbeleid inzake het verhogen van culturele competentie.** Daarnaast kan het nuttig zijn om via een impulsbeleid bepaalde doelgroepen en doelsectoren te bereiken.

Culturele competentie staat voor een geheel van (voor)kennis over kunst en cultuur, van mentale openheid en appreciatie t.a.v. kunst en cultuur, en van het vermogen om kunst en cultuur op te zoeken, ermee om te gaan en ze zelf te creëren. Op een eerste niveau bevindt zich de identificatie met een bepaalde groep en de verhouding met sociale condities. Na dit veeleer reproducerende karakter kan men op een tweede niveau ook nieuwe cultuuruitingen ontwikkelen en op zoek gaan naar nieuwe verbanden. **Culturele competentie omvat dit volledige register.**

Eerst en vooral stelt de raad dat het beleid aandacht moet schenken aan een algemeen cultureel leefklimaat. Een **esthetische, creatieve omgeving** kan de basis vormen waarop concrete initiatieven zich kunnen enten. Aan de hand van vier factoren die de cultuurparticipatie beïnvloeden, schuift de Raad voor Cultuur vervolgens enkele strategieën naar voren die de cultuurcompetentie kunnen verhogen. De raad stelt dat in samenwerking met verschillende partners **het thuismilieu gestimuleerd** kan worden: jonge kinderen moeten samen met hun ouders zo vaak mogelijk aan culturele activiteiten kunnen deelnemen. **Het onderwijs** is een tweede factor die de ontwikkeling van culturele competentie kan aanbieden aan iedereen, en die daarbij mogelijke handicaps in het thuismilieu kan compenseren. Verder kunnen er maatregelen worden genomen om het **sociale netwerk** te vergroten, want mensen die altijd thuis blijven, verwerven minder culturele competenties. Tot slot dient men **cultuurdeelname in de vrije tijd** verder te bevorderen. Vlaanderen doet het niet slecht, en die evolutie moet verder ondersteund worden.

Voor elk van deze groepen van factoren moet gezocht worden naar maatregelen of interventies die een faciliterende invloed hebben, zowel integraal als voor specifieke groepen mensen.

1. Inleiding

Op vraag van de Commissie Cultuur, Jeugd, Sport en Media van het Vlaams Parlement brengt de Raad voor Cultuur advies uit over strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen.

Zo gevarieerd en veelzijdig als het culturele aanbod in brede zin is, zo zijn ook de strategieën om de cultuurcompetentie te verhogen veelvuldig. De raad ziet het in dit advies dan ook niet als zijn taak om alle mogelijke maatregelen en interventies op te sommen, maar wil wel denkrichtingen aanduiden.

De raad vindt het belangrijk dat er op meerdere sporen een beleid gevoerd wordt. In de eerste plaats moeten er integraal, dit wil zeggen voor zoveel mogelijk mensen en op zoveel mogelijk manieren, initiatieven genomen worden. Deze brede benadering blijft de belangrijkste opdracht van het cultuurbeleid inzake van het verhogen van culturele competentie. Daarnaast kan het nuttig zijn om via een impulsbeleid bepaalde doelgroepen en doelsectoren te bereiken.

De raad tracht in wat volgt het begrip cultuurcompetentie te situeren binnen het beleid en binnen het bredere kader van de samenleving. Aan de hand van enkele factoren die de cultuurdeelname kunnen beïnvloeden, doet hij voorstellen om de cultuurcompetentie te verhogen.

De basisvoorwaarde voor een beleid dat cultuurcompetentie stimuleert is uiteraard het creëren van een goed algemeen cultureel klimaat. Dit betekent dat zowel de productie als de spreiding van cultuur ondersteund moeten worden, dat het erfgoed met zorg behandeld wordt en dat de fysieke leefomgeving van mensen ook vanuit een cultureel oogpunt verzorgd wordt. We denken bij dit laatste aan de vormgeving van straten, pleinen, openbare terreinen, aan de aanwezigheid van kunst in het openbare domein, aan de architectuur van openbare gebouwen zoals gemeentehuizen, cultuurcentra, bibliotheken, kantoren, schoolinfrastructuur en sportinfrastructuur... De overheid moet via een algemeen cultureel klimaat bij zoveel mogelijk mensen gevoeligheid en interesse voor cultuur opwekken.

2. Het belang van een Vlaams beleid omtrent culturele competentie

Culturele competentie wordt door het cultuurbeleid gezien als één van de factoren die de deelname aan cultuur bepaalt. In deze visie is het verhogen van de culturele competentie van bepaalde groepen van (niet-)participanten een voorwaarde om hen (méér) aan culturele activiteiten te laten deelnemen (participatievergroting), om hen dat op meerdere terreinen te laten doen (participatievernieuwing), of om hen dat op een meer intense manier te laten doen (participatieverdieping). Een gebrek aan culturele competentie wordt gezien als een belemmering voor het genieten van of het participeren aan culturele activiteiten.

Toegang tot cultuur is een universeel recht. Participatie is daarom een terecht aandachtspunt in het beleid. Hiermee wordt zowel participatie aan kunst of cultuur bedoeld

als participatie aan de samenleving. Deze twee zijn immers niet los van elkaar te denken en staan in voortdurende wisselwerking. Cultuurcompetentie is een ruim begrip dat veel meer dekt dan enkel de omgang met cultuurgoederen. Het gaat immers over de gehele cultureel-maatschappelijke ontplooiing van mensen, inspelend op processen van zingeving en emancipatie¹. Ook in ons Memorandum wijzen we op het belang van cultuur: 'Cultuur is een dynamiserende kracht die de samenleving opentrekt.'² Cultuur brengt mensen samen, opent mogelijkheden om ook aan de samenleving te participeren, stimuleert groei en persoonlijke ontplooiing. In die zin kan cultuur één van de hefboomen zijn voor de aanpak van bijvoorbeeld armoede en sociale uitsluiting. Cultuurparticipatie, evenals het verhogen van de cultuurcompetentie, is dan ook een democratische keuze: cultuur wordt voor een groot deel door de gemeenschap gefinancierd en moet zoveel mogelijk mensen ten goede komen.³

3. Culturele competentie: definitie

Een competentie wordt in de regel omschreven als 'een onderling verbonden geheel van kennis, attitudes en vaardigheden die nodig zijn om met succes een bepaalde opdracht, taak, of functie te kunnen uitvoeren'. Culturele competentie is dan het complex van kennis, attitudes en vaardigheden die nodig zijn om deel te kunnen nemen aan culturele activiteiten. Culturele competentie staat voor een geheel van (voor)kennis over kunst en cultuur, van mentale openheid en appreciatie t.a.v. kunst en cultuur, en van het vermogen om kunst en cultuur op te zoeken, ermee om te gaan en ze zelf te creëren.

Deze algemene definitie is een lege doos als we niet twee dingen nader omschrijven. Over welke 'kunst en cultuur' gaat het? Over welke 'kennis, attitudes en vaardigheden' gaat het?

We beginnen met de eerste vraag. Er is altijd cultuur. Je kan niet 'niet-cultureel' zijn. Elke groep draagt een specifieke cultuur, waarvan sommige uitingen als 'cultureel erkend en aanvaard' en dus veilig beschouwd worden en andere uitingen als 'sub-cultuur of ongewenste uiting'. Sommige van die uitingen worden beschouwd als interessanter en 'hoger' dan andere.

Vormen van cultuurdeelname worden in het discours over cultuurparticipatie impliciet ingedeeld in twee categorieën: de legitieme, gecanoniseerde vormen van cultuurbeleving, zoals het bijwonen van klassieke concerten, balletvoorstellingen of de opera, het bezoeken van musea en galerijen, en de andere, meer volkse, populaire vormen, zoals bibliotheek- of bioscoopbezoek, het bijwonen van popfestivals en sportwedstrijden. De TOR-onderzoeksgroep⁴ spreekt van twee dimensies: de 'smalle cultuur' die een klein deel van

¹ Bert ANCIAUX, *Beleidsnota 2000-2004*, pp. 22-23

² Raad voor Cultuur et al., *De toekomst van Vlaanderen. Vragen voor een Vlaams Cultuurbeleid. Memoranda 2004 voor de nieuwe Vlaamse regering*, p. 16 [Memorandum]

³ Welzijnsschakels en Vlaams Forum Armoedebestrijding, *Cultuur voor iedereen?! Een praktijkonderzoek omtrent de verhoging van de cultuurparticipatie voor armen*, p. 15

⁴ Jan Claeys, Mark Elchardus & Dieter Vandebroek, *Een empirische analyse van Cultuurparticipatie en van de samenhang tussen sociale participatie en cultuurparticipatie*, Onderzoeksgroep TOR – Vakgroep Sociologie, Vrije Universiteit Brussel

de bevolking bereikt en de 'brede cultuur' die een groter, breder deel van de bevolking bereikt.

Cultuurdeelname in zijn brede én smalle betekenis vormen een onderdeel van het '*tacit learning*' d.w.z. het leren omgaan met waarden en normen. Distinctiëneigingen (Bourdieu) maken deel uit van dit leren omgaan met normen en waarden. Het gaat over de identificatie met een groep en over het zoeken naar conformering met referentiegroepen. Een regelmatig theater- of museumbezoek met de ouders, studiegenoten of vrienden en een wekelijkse jeugdbewegingactiviteit of een wekelijkse voetbaltraining doen voor een deel beroep op dezelfde competenties: het kennen van de groepsgeschiedenis, het kennen van de rituelen van de groep, doorzetten na het initiatieritueel, engagement en loyaliteit aan de groep, verantwoordelijkheid nemen op de eigen manier én zoals dat gevraagd wordt,....

Dat brengt ons bij de tweede vraag: over welke kennis, attitudes en vaardigheden gaat het bij culturele competentie? Cultuurdeelname heeft in eerste instantie een reproducerend, bewarend en regulerend karakter op het gebied van waarden en normen. Die reproductie wordt sterk beïnvloed door de ouderlijke en schoolse opvoeding, *peer group* en context, en daarnaast ook door de media in hun breedste vorm: soap, reality-tv, blogs, computerspel, www, reclame. Ook de deelname aan zogenaamde 'smalle' vorm van cultuurparticipatie kan een reproducerend en regulerend karakter hebben.

We zullen hier spreken over een eerste niveau van cultuurcompetenties als we het hebben over alles wat te maken heeft met het zich identificeren met een bepaalde groep, het deel uitmaken van een (sub)gemeenschap, het zich leren verhouden tegenover de sociale condities, de sociale en culturele conditioneringen, de groepsnormen en de rituelen die in sociale groepen bij bepaalde gebeurtenissen spelen (zoals niet antwoorden als een acteur op de scène een vraag stelt). Dit niveau veronderstelt het verwerven van basiskennis over de cultuur van de groep, het verwerven van basisattitudes en waarderingen en van een aantal vaardigheden, zowel op het input-niveau (vb. gericht kunnen waarnemen), het verwerkingsniveau (vb. verbanden kunnen leggen) als op het output-niveau (vb. juiste woorden leren gebruiken, het leren omgaan met taal en 'grammatica' van een genuanceerde communicatie).

Na het reproducerende karakter omvat cultuurdeelname ook een cultuurontwikkende opportuniteit. Naast conformisme is er de menselijke drang naar authenticiteit.⁵ We zullen dit een tweede niveau van cultuurcompetentie noemen. Het gaat over het ontwikkelen van nieuwe cultuuruitingen, het spelen met stijl(en), het zoeken naar nieuwe verbanden en nieuwe uitingen, naar eigentijdse vormen, kortom *het omgaan met mentale modellen*: het bereiken van een toestand waarin de (beperkende) veiligheid van de culturele groep achter kan gelaten worden en bewogen kan worden in de ruimte van nieuwe 'diverse' culturele uitingen, waarnaar geluisterd en gekeken kan worden, waarvan genoten en van waaruit gereflecteerd kan worden. Het zijn deze competenties die, zoals de TOR-onderzoeksgroep aanhaalt, maken dat 'legitieme' cultuurparticipatie gepaard gaat met grotere verdraagzaamheid. Op dit niveau gaat het ook om het ontwikkelen van een *persoonlijk en cultureel meesterschap (burgerschap)*: deelnemen aan de creatie in gedachten en in vorm van culturele vernieuwing.

Het zijn deze competenties die een samenleving (soms met vallen en opstaan) toelaten om naar andere modellen te zoeken, naar nieuwe eigen denkpatronen, rituelen en artefacten.

⁵ Devos Franky, *R-over jongeren, cultuur en communicatie*, Cultuurnet Vlaanderen, 2004.

Het is in dit veld dat de prettige spanning van het samenleven met diverse groepen interessant wordt en het is hier dat culturele diversiteit ter sprake komt. Cultureel competentieren van dit tweede niveau bestaat uit het kunnen ervaren van verschillen, het leren verrijken van de eigen overtuigingen, en daardoor ook van het creëren van een diepere verbinding met het samenleven met de andere. Het gaat hier over het beluisteren van, kijken naar, ervaren van, denken en praten over verschillen zonder iets te hoeven veranderen of anderen te moeten overtuigen.

Een zinnige definitie van culturele competentie die waarlijk bijdraagt tot cultuurparticipatie in zijn volle betekenis, omvat dit volledige register. Als cultureel competentieren zich zuiver toelegt op het aanleren van de basiscompetenties nodig voor de 'smalle' cultuur, dan is dat onvoldoende. Evenmin is het juist om te stellen dat het tweede niveau van culturele competentie exclusief via de 'smalle' cultuur bereikt kan worden. Alle mogelijke 'breed culturele' uitingen vormen een basis voor het leren van culturele competenties.

Culturele competentie is verbonden met algemene persoonlijke en sociaal-maatschappelijke competenties. Het denken in competenties mag daarom niet leiden naar een gefragmenteerde operationele visie die zich tevreden stelt met het opsplitsen van geïsoleerde pedagogische of beleidsdoelen, die elk afzonderlijk 'getraind' of 'gehaald' kunnen worden.

Tegelijk moet een denken in competenties ook voldoende gedifferentieerd en gedetailleerd zijn. Ook voor culturele competentie(s) is dat het geval. De culturele competentie die nodig is om een concert van rapmuziek te smaken, is verschillend van deze die aangesproken wordt in een tentoonstelling van actuele beeldende kunst: het gaat telkens om andere kennis, andere interesses en appreciaties, andere gedragsvaardigheden. Voor elke artistieke discipline en subdiscipline, voor elk cultureel product en voor elke activiteit moet dus apart bekeken worden welke voorkennis, welke interesses, welke vaardigheden nodig zijn om ten volle aan het gebeuren te kunnen deelnemen. Telkens wordt een andere omschrijving gevraagd van de nodige culturele competentie. Hier ligt een taak voor aanbieders van cultuur en voor de bemiddelaars die zij inzetten om het publiek naar een kunstproduct toe te leiden.

4. Verschillen in cultuurparticipatie, dus in cultuurcompetentie?

Onderzoek⁶ wijst uit dat de cultuurparticipatie van een persoon sterk bepaald wordt door de culturele opvoeding die hij of zij thuis genoten heeft, door zijn opleidingsniveau, door zijn sociaal netwerk en door het eerder of tegelijkertijd beoefenen van culturele activiteiten. Als cultuurparticipatie een bepaalde mate van culturele competentie

⁶ Onder andere: DE BRABANDER, DESMET & VAN WINKEL, *De Muzen nodigen uit!? Marketing in de cultuursector*, in: Cultuurstudies 7, UFSIA, Universiteit Antwerpen, pp. 32-34; JACOBS & STOFFELEN, *Cultuurdeelname in Vlaanderen in 1994-1995*, in: Cultuurstudies 3, UIA, Universiteit Antwerpen, pp 13-14 en recenter: LIEVENS & WAEGE, *Cultuurkijker: cultuurparticipatie in breedbeeld. Eerste analyses van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'*, De Boeck, Antwerpen, 2005; pp. 14-15; schema p. 52 en LIEVENS, WAEGE & DE MEULEMEESTER, *Cultuurkijker: cultuurparticipatie gewikt en gewogen. Basisgegevens van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'*; De Boeck, Antwerpen, 2005.

veronderstelt, dan zijn dit wellicht ook de factoren die verbonden zijn met de ontwikkeling van deze laatste.

Een eerste aspect dat de cultuurparticipatie bepaalt, is de (culturele) opvoeding die iemand genoten heeft in het milieu van herkomst. Wie als jong kind, maar ook als tiener, via thuis met cultuur in aanraking kwam, heeft later meer kans om ook aan cultuur deel te nemen. Deelname aan het deeltijds kunstonderwijs, vaak onder impuls van de ouders, blijkt ook een positieve factor in (latere) cultuurdeelname. Onderzoek suggereert bovendien dat als kinderen op jonge leeftijd niet vaak met cultuur in aanraking komen, ze ook op latere leeftijd minder geneigd zijn om aan culturele activiteiten mee te doen, dat impulsen die ze thuis krijgen van hun ouders meer impact hebben dan de invloed op school en dat de participatie aan culturele activiteiten een stabiel gedragspatroon is dat vroeg in het leven ontstaat en verder in de levensloop niet zo sterk meer verandert.

Het genoten onderwijs, vervolgens, vormt de 'tweede socialisatie', die de cultuurparticipatie eveneens beïnvloedt. Wie een hogere opleiding heeft genoten, neemt vaker deel aan culturele activiteiten. Deze eerste en tweede socialisatie worden vaak aan elkaar gelinkt: wie uit een cultuurrijk milieu komt, zal vaker hoger onderwijs volgen en zal ook meer geïnteresseerd zijn in kunst. Het 'cultureel kapitaal' van Bourdieu – de kennis van en de vertrouwdheid met de letteren en de schone kunsten – én de smaak voor kunst worden dus hier verworven: binnen het gezin en op school. Daarom bestaat er ook een sterke samenhang tussen culturele ongelijkheid en sociale ongelijkheid.

De grootte en de aard van het sociale netwerk van een persoon blijken ook belangrijk voor zijn cultuurparticipatie. Mensen met een kleiner netwerk gaan minder vaak naar cultuur, omdat deelnemen aan cultuur toch ook een sociaal gebeuren blijkt: je doet het samen met andere mensen. Mensen met een klein netwerk komen minder snel uit hun huis. Ook de smaak van je vrienden is daarbij belangrijk. Op basis van je culturele voorkeuren behoort je tot een bepaalde groep en deze groep bepaalt op haar beurt je opvattingen en voorkeuren. Deze voorkeuren vormen vrij herkenbare en voorspelbare patronen. De media (bijvoorbeeld de geprefereerde televisiezender) spelen een rol in het tot stand komen van deze patronen.⁷

De vierde factor die de culturele competentie mee bepaalt, is ervaring. Iemand die regelmatig theatervoorstellingen bijwoont of musea bezoekt, of iemand die zelf creatief bezig is, zal makkelijk aan nog méér culturele activiteiten deelnemen. Iemand die lid is van een vereniging, maakt meer kans om in contact te komen met culturele evenementen. Wie als kind deelneemt aan buitenschoolse kunsteducatieve activiteiten of aan lessen in het deeltijds kunstonderwijs, zal als volwassene vaker participeren.⁸

5. Strategieën om cultuurcompetentie te verhogen

Het beleid moet haar interventies om de cultuurcompetentie te verhogen richten naar de hoger genoemde vier groepen van factoren. Voor elk van deze groepen kan gezocht

⁷ M. ELCHARDUS & I. GLORIEUX, *De symbolische samenleving*, Lannoo, Tielt, 2002, TOR, VUB.

GANZEBOOM, NAGEL en HAANSTRA, *Cultuurdeelname in de levensloop: de invloed van ouders, school en buitenschoolse kunsteducatie*, Utrecht LOKV Katernen Kunsteducatie, 1996

worden naar maatregelen of interventies die een faciliterende invloed kunnen hebben. Omdat we spreken over zeer uiteenlopende terreinen (gezin, school, sociale omgeving, media, werk, e.d.) zullen dergelijke interventies onvermijdelijk over de grenzen tussen beleidsdomeinen heen moeten gaan. Culturele competentie is immers verbonden met persoonlijke en sociale competentie. En het is ook duidelijk dat interventies ter ondersteuning van de culturele competentie vanuit verschillende beleidsniveau's zullen moeten komen: lokaal, provinciaal en landelijk.

De raad verheugt zich over de inspanningen van de overheid om de onderzoeksgegevens uit het survey-onderzoek van Recreatief Vlaanderen over cultuurparticipatie via uitgebreide brainstormsessies te vertalen naar beleids- en praktijkaanbevelingen, en dit in samenwerking met de culturele actoren zelf.

Wie bereik je door wat te doen? Dat is de kernvraag die men zich kan stellen als men tot strategieën wil komen om de cultuurcompetentie te verhogen. Een doordacht integraal beleid dat probeert zoveel mogelijk mensen op zoveel mogelijk manieren de mogelijkheid te bieden om zijn of haar culturele competentie te verhogen, vormt de basis voor verdere impulsen. Het is nuttig om bepaalde doelgroepen dan verder via een duidelijk afgebakend impulsbeleid trachten te bereiken.

5.1 Het thuismilieu beïnvloeden

Jonge kinderen moeten samen met hun ouders zo vaak mogelijk aan culturele activiteiten kunnen deelnemen. Mogelijke drempels daarvoor zijn gebrek aan tijd en geld bij de ouders, een gebrek aan kwalitatief cultuuraanbod voor kinderen dicht bij huis, een gebrek aan kinderopvang. Het is een probleem dat terwijl jonge kinderen extra culturele stimulansen nodig hebben, juist de ouders van deze jonge kinderen minder participeren omwille van een gebrek aan tijd en middelen. De combinatie werk - vrije tijd is in deze levensfase niet eenvoudig. De media, zoals DVD's, digitale media en vooral televisie, kunnen hier ook een rol spelen om ouders en kinderen samen toe te leiden naar culturele evenementen. De televisie (en daarmee verbonden digitale media als cd-roms en websites) is een belangrijke factor in het thuismilieu.

Met onder andere de volgende partners kan gezocht worden naar faciliterende maatregelen: de jeugdtheaters (aanbod en omkadering), de cultuurcentra (aanbod, omkadering, opvang), het welzijnswerk (financiële ondersteuning), het jeugdwerk (activiteiten voor kinderen én ouders in de vrije tijd), de werkgevers (tijd), de media (aanbod én toeleiding).

5.2 Het onderwijs

Het onderwijs is dé actor die de ontwikkeling van culturele competentie kan aanbieden aan iedereen, en die daarbij mogelijke handicaps in het thuismilieu kan compenseren. Bijzondere aandacht moet hierbij gaan naar kinderen en jongeren die binnen hun thuismilieu minder kansen krijgen om culturele competenties op te bouwen. En bijzondere aandacht van alle leraren verdienen ook de competenties die nodig zijn om minder populaire kunst- en cultuuractiviteiten te kunnen genieten. De democratisering van onderwijsmogelijkheden en het zorgen voor een maximale opleiding voor iedereen is ook voor de culturele competentie een na te streven doel.

De uitwerking en de praktische vertaling van het protocol Cultuur en Onderwijs dat tijdens de vorige legislatuur werd ondertekend, moet daarom op de politieke agenda komen. Een belangrijke actor zou een nieuw op te richten Vlaams expertisecentrum ter ondersteuning van Cultuur en Onderwijs kunnen zijn, een vraag die ook al in ons Memorandum aan bod kwam.

De eindtermen en ontwikkelingsdoelen muzische vorming in het basisonderwijs moeten behouden blijven, opgevolgd en ook extra ondersteund worden. De eindtermen zouden dan in de middelbare school moeten uitgebreid worden en omgezet in concrete acties.

Het deeltijds kunstonderwijs blijkt eveneens een belangrijke actor in de ontwikkeling van culturele competentie bij kinderen en volwassenen. Het DKO moet dan ook behouden blijven en voor zoveel mogelijk mensen bereikbaar zijn.

In de lerarenopleidingen moet er onverwijld meer aandacht gaan naar het aanleren van kunsteducatieve competenties. Dit betekent méér dan het installeren van lesuren. Het aanleren van kunstzinnige attitudes en vaardigheden vraagt een mentaliteitswijziging binnen het onderwijs, omdat deze competenties een pedagogie vragen die verschillend is van de dominante doelstellingen en de dominante manier van leren in het huidige onderwijs. Hier zitten we in een cirkel: zolang in het basisonderwijs én vooral het middelbaar onderwijs deze pedagogie niet wijzigt, zullen de referentiekaders van de studenten en de docenten van de lerarenopleidingen evenmin wijzigen, waardoor veranderingen in het basisonderwijs uitblijven. De aandacht voor kunsteducatieve competenties lijkt op dit ogenblik evenwel geen prioriteit voor het departement Onderwijs, want in de ontwerpen voor een nieuw decreet "lerarenopleiding" vinden we weinig of geen referenties naar het kunsteducatieve. Het is de wens van de raad te amenderen op dat decreet, en erop te staan dat men ook daar aandacht heeft voor kunsteducatieve competenties.

Noodzakelijke partners voor een beleid dat cultuurcompetenties stimuleert zijn in deze het departement Onderwijs, de CANON Cultuurcel, de onderwijsnetten, de inspecties, de hogescholen voor de lerarenopleidingen, de directies. Maar ook de inbreng van de expertise van buitenschoolse kunsteducatieve organisaties is wenselijk. Er is een onvermijdelijke samenhang tussen de beleidsdomeinen Onderwijs en Cultuur, die op dit vlak te weinig met elkaar communiceren.

5.3 Het sociale netwerk vergroten

Elke maatregel die bijdraagt aan sociale participatie van mensen, aan het tegengaan van individualisering en aan het versterken van sociale netwerken, is ook goed voor de culturele participatie. Mensen die altijd thuis blijven, verwerven minder culturele competenties. Vaak gaat het ook om een economische problematiek.

Er kan gezocht worden naar manieren waarop televisie een rol kan spelen om dit mechanisme te doorbreken. Televisie kan mensen informeren, maar ook mobiliseren en uit hun huis krijgen.

Het sociaal-cultureel werk voor jongeren en volwassenen bereikt veel mensen, brengt hen samen en zet hen in beweging. Naast deze gemeenschapsvormende en activerende functie van het sociaal-cultureel werk moet ook zijn cultuureducatieve functie gevaloriseerd worden. Verenigingen voor jongeren en volwassenen die aan cultuur doen, volkshogescholen, in cultuureducatie gespecialiseerde jeugddiensten en vormingsinstellingen verdienen ondersteuning.

Ook hier weer moet er bijzondere aandacht gaan naar enkele specifieke doelgroepen: personen die leven in kansarmoede, mensen met een etnisch-cultureel diverse achtergrond, gehandicapten. Sommige kansengroepen worden makkelijker aangesproken via initiatieven die een direct-instrumentele waarde hebben zoals taallessen, beroepsopleiding of inburgeringscursussen. Ook daar kan culturele competentie een aandachtspunt zijn. Dit kan gebeuren door samenwerking in kleine lokale netwerken van buurtwerk, cultuurcentrum, basiseducatie, welzijnswerk, gemeentebestuur, bibliotheek, volkshogeschool, cultuureducatieve organisaties... Dergelijke netwerken bestaan nu al op een aantal plaatsen in Vlaanderen.

5.4 Cultuurdeelname in de vrije tijd bevorderen

Vlaanderen beschikt over uitstekende voorzieningen die zonder twijfel in de voorbije decennia een gunstige rol hebben gespeeld in de ontwikkeling van de culturele competentie van zeer veel mensen: de cultuurcentra en de bibliotheken, de gesubsidieerde kunstenorganisaties, de musea, het sociaal-cultureel werk voor jongeren en volwassenen, de amateurkunsten en de kunsteducatieve organisaties,...

Het resultaat hiervan is dat Vlaanderen het qua deelname aan culturele activiteiten, in vergelijking met andere Europese landen, niet slecht doet. We moeten voor ogen houden dat dit het resultaat is van een evolutie die eigenlijk nog niet zo lang geleden werd ingezet. Het is daarom belangrijk om deze evolutie verder te ondersteunen en de genoemde voorzieningen goed te laten werken.

Ook voor de cultuurdeelname in de vrije tijd zijn de media belangrijk. Informatie speelt een belangrijke rol. Zonder kennis van het aanbod op verschillende vlakken – van een cultureel massa-evenement tot een cursus keramiek in de plaatselijke academie – komt men moeilijk tot cultuurdeelname. Het vergaren van kennis is overigens een competentie op zich: verschillende kanalen proberen hun invloed te laten gelden, niet alle mensen (doelgroepen) worden aangesproken en de media zijn in de laatste decennia vervoeelvoudigd.

Media nemen meer en meer een groot deel van het beschikbare tijdsbudget in. Ongeveer twee derde van de vrije tijd wordt bijvoorbeeld besteed aan televisie en video.⁹ De (massa)media kunnen dan ook met betrekking tot informatieverstrekking een grote rol spelen. De Cultuurdatabank is hier een gewaardeerd voorbeeld van, net als het "Vlieg je mee?"-traject voor kinderen. Ook televisie kan cultuur 'brengen', in de diepte én in de breedte: via specifieke formats, cultuur in nieuwsitems, het vertonen van films et cetera. Zeker de openbare oproep heeft hier zijn taak in op te nemen. Het advies van de Raad voor

⁹ cf. prof. drs. Claeys en Glorieux.

Cultuur aangaande de beheersovereenkomst van de VRT benadrukt dat en gaat hier dieper op in.

Een al dan niet verhoogde cultuurcompetentie zal eveneens invloed hebben op het soort media waar men zich voor interesseert: waardeert men eerder de 'kritische' media, of (ook) de 'populaire' media? Anderzijds is cultuurcompetentie nodig om de codes en structuren van een medium in te schatten voor wat ze werkelijk zijn. Het onderwijs, maar ook de media zelf moeten hierin hun verantwoordelijkheid nemen.

5.5 Over de grenzen kijken

Succesvol beleid in andere landen kan ons inspireren om effectieve maatregelen te vinden die de culturele competentie verhogen. Blijkbaar¹⁰ scoort Vlaanderen goed in vergelijking met andere Europese landen voor een aantal aspecten van de cultuurdeelname, en voor andere dan weer minder goed. Bibliotheekbezoek, het bijwonen van theatervoorstellingen en het bezoeken van eigen historische monumenten bijvoorbeeld, blijven achter in vergelijking met Nederland en de Scandinavische landen. Het is nuttig om te onderzoeken welke maatregelen deze landen hebben genomen om deze precieze vormen van cultuurdeelname te ondersteunen.

6. Culturele competentie en diversiteit

Wanneer we spreken over de noodzaak van het verhogen van culturele competentie, dan gaat het vaak over de 'verheven', gesubsidieerde cultuur, want het is deze die zonder voorkennis moeilijk begrijpbaar en moeilijker genietbaar is. We gaven hoger reeds aan dat culturele competentie ook een zeer divers begrip is, en afhankelijk van de aard van de culturele activiteit waaraan gerefereerd wordt. Deze diversiteit zit ook aan de kant van de persoon zelf: zijn leeftijd, zijn sociale en culturele achtergrond.

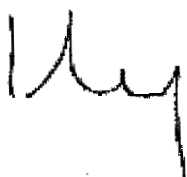
Vele jongeren bijvoorbeeld voelen een discrepantie tussen de populaire cultuur die hen dag en nacht omringt en waar ze blindelings hun weg in vinden, en de verheven cultuur, waar ze veel minder mee te maken hebben. Ook oudere mensen gebruiken andere culturele competenties. Culturele competentie is een variabele in de levensloop¹¹. En gender speelt eveneens een rol: mannen en vrouwen hebben verschillende objectieven en een verschillende aanpak nodig als het gaat over de ontwikkeling van culturele competentie.

Ook voor de etnische diversiteit is dezelfde relativering nodig. Zo ook sprak Zana Aziza Etambala in een colloquium ter voorbereiding van een advies over culturele diversiteit over 'gemeenschappelijkheid'. In een samenleving waarin meer en meer diverse culturele gemeenschappen wortel schieten, bestaat de mogelijkheid dat deze in 'juxtapositie' of zelfs

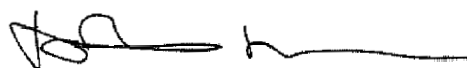
¹⁰ LIEVENS & WAEGE, *Cultuurkijker: cultuurparticipatie in breedbeeld. Eerste analyses van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'*, De Boeck, Antwerpen, 2005; pp. 14-15; schema p. 52 en LIEVENS, WAEGE & DE MEULEMEESTER, *Cultuurkijker: cultuurparticipatie gewikt en gewogen. Basisgegevens van de survey 'Cultuurparticipatie in Vlaanderen 2003-2004'*; De Boeck, Antwerpen, 2005.

¹¹ Cultuur en Educatie, *Ontwikkelingsstadia in het leren van kunst, literatuur en muziek*, Cultuurnetwerk Nederland, 2005

in 'superpositie' terechtkomen. Interesse en meer kennis over wederzijdse beeldvorming en representaties moeten een eerste aanzet zijn om de verhoudingen tussen de verschillende gemeenschappen te overstijgen. Misschien is er ook een interculturele competentie nodig. Een grotere *fusion* tussen 'white middle class' cultuur en andere vormen van cultuur, met andere woorden een herdefiniëring van wat cultuur is, kan muren slopen tussen verschillende werelden en de drempel voor velen aanzienlijk lager leggen.

Iris Van Riet
Secretaris Raad voor Cultuur

Bart De Baere
Voorzitter Raad voor Cultuur